

**EHTIYOT CHORALARI INSTITUTI: O‘ZBEKISTON VA ITALIYA
JINOYAT-PROTSESSUAL HUQUQLARINING QIYOSIY TAHLILI VA
TAKOMILLASHTIRISH TAKLIFLARI**

Axmatboyeva Madinabonu O‘ktamjon qizi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

2-bosqich talabasi

[Tel:+998 91 777 61 56](tel:+998917776156)

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi va Italiya Respublikasi jinoyat-protsessual huquqlaridagi ehtiyot choralari (majburlov choralari) instituti qiyosiy huquqiy tahlil qilinadi. O‘zbekiston JPKning 28-bobida (236-254-moddalar) tartibga solingan ushbu institutning Italiya CPP (Codice di Procedura Penale) IV kitobidagi *misura cautelari personali* instituti bilan o‘xshashlik va farqlari ochib beriladi. Tahlil natijasida Italiya tajribasining moslashuvchanligi, inson huquqlarini yuqori darajada himoya qilishi va texnologik nazorat vositalaridan keng foydalanishi ta’kidlanadi. Maqolada O‘zbekiston jinoyat-protsessual huquqini takomillashtirish bo‘yicha amaliy takliflar berilgan. Tadqiqot xalqaro standartlar, xususan, Yevropa Inson huquqlari Konvensiyasi talablariga mos ravishda milliy qonunchilikni rivojlantirishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: ehtiyot chorasi, majburlov choralari, uy qamog‘i, qamoqqa olish, mutanosiblik prinsipi, elektron monitoring, O‘zbekiston JPK, Italiya CPP.

Abstract. This article presents a comparative legal analysis of the institution of precautionary measures (coercive measures) in the criminal procedural law of the Republic of Uzbekistan and the Italian Republic. The study examines the similarities and differences between the institution regulated in Chapter 28 (Articles 236–254) of the Criminal Procedural Code of Uzbekistan and the *misura cautelari personali* institution in Book IV of the Italian Code of Criminal Procedure (Codice di Procedura Penale). The analysis highlights the flexibility of the Italian experience, its high level of protection of human rights, and the extensive use of technological control tools. The article provides practical recommendations for improving the criminal procedural law of Uzbekistan. The research aims to develop national legislation in accordance with international standards, particularly the requirements of the European Convention on Human Rights.

Keywords: precautionary measures, coercive measures, house arrest, detention, principle of proportionality, electronic monitoring, Criminal Procedural Code of Uzbekistan, Italian CPP.

Аннотация. В данной статье проводится сравнительно-правовой анализ института мер пресечения (принудительных мер) в уголовно-процессуальном праве Республики Узбекистан и Итальянской Республики. Исследуются сходства и

различия между институтом, урегулированным в Главе 28 (статьи 236–254) Уголовно-процессуального кодекса Узбекистана, и институтом *misura cautelari personali* в IV книге Уголовно-процессуального кодекса Италии (*Codice di Procedura Penale*). В результате анализа подчеркивается гибкость итальянского опыта, высокий уровень защиты прав человека и широкое применение средств технологического контроля. В статье даны практические предложения по совершенствованию уголовно-процессуального права Узбекистана. Исследование направлено на развитие национального законодательства в соответствии с международными стандартами, в частности, требованиями Европейской конвенции о правах человека.

Ключевые слова: меры пресечения, принудительные меры, домашний арест, заключение под стражу, принцип пропорциональности, электронный мониторинг, УПК Узбекистана, УПК Италии.

Jinoyat ishlarini yuritishda ehtiyot choralari instituti tergov va sud jarayonining muhim bosqichi hisoblanadi. U ayblanuvchi, gumon qilinuvchi yoki sudlanuvchining tergov va suddan qochib ketmasligi, dalillarni yo‘q qilmasligi, yangi jinoyat sodir etmasligi hamda kelgusidagi hukmni ijro etishni ta‘minlash maqsadida qo‘llaniladi. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining (JPK) 28-bobi (236-254-moddalar) mazkur institutni batafsil tartibga soladi.

Italiya Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi (CPP, 1988-yil, keyingi o‘zgartirishlar bilan) IV kitob, I sarlavhasida “*misura cautelari personali*” (shaxsiy ehtiyot choralari) institutini belgilaydi. Ushbu maqolada ikki mamlakat tizimlarini qiyosiy tahlil qilish va O‘zbekiston huquqini rivojlantirish bo‘yicha takliflar berish maqsad qilingan.

O‘zbekiston Respublikasida ehtiyot choralari

O‘zbekiston Respublikasi JPKning 236-moddasiga ko‘ra, ehtiyot chorasi jinoyat ishlarini yuritishda shaxsning qochib ketish, dalillarni buzish yoki yangi jinoyat sodir etish xavfini bartaraf etish uchun qo‘llaniladi. 237-moddada choralarning quyidagi turlari nazarda tutilgan: munosib xulq-atvorda bo‘lish to‘g‘risida tilxat, shaxsiy kafillik, jamoat birlashmasi yoki jamoaning kafilligi, garov, uy qamog‘i, qamoqqa olish, voyaga yetmaganlarni kuzatuv ostiga topshirish hamda harbiy xizmatchilar uchun qo‘mondonlik kuzatuvi.

So‘nggi yillarda qonunchilikka o‘zgartirishlar kiritildi. Xususan, 2024-yil 5-dekabrda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 813-sonli qarori bilan uy qamog‘i ehtiyot chorasi qo‘llanilgan shaxslarni elektron braslet orqali masofadan nazorat qilish tartibi tasdiqlangan.

Ehtiyot chorasini qo‘llash asoslari JPK 238-moddasida belgilangan bo‘lib, jinoyatning og‘irligi, ayblanuvchining shaxsi, oilaviy ahvoli va boshqa holatlar hisobga olinadi.

Mutanosiblik prinsipi (eng yengil choradan boshlab qo‘llash) talab etiladi. Qamoqqa olish va uy qamog‘i faqat sud ajrimi bilan qo‘llaniladi (242-243-moddalar). Oliy sud Plenumining 2007-yil 14-noyabrdagi 16-sonli qarori amaliyot uchun muhim yo‘l-yo‘riq hisoblanadi.

Italiya Respublikasida ehtiyot choralari

Italiya CPP 273-moddasiga ko‘ra, ehtiyot chorasi faqat ikki shart mavjud bo‘lganda qo‘llaniladi: *fumus commissi delicti* (jinoyat sodir etilganligi haqida jiddiy dalillar – gravi indizi di colpevolezza) va *periculum libertatis* (ozodlikdagi xavf). *Periculum* uchta asosiy xavfni o‘z ichiga oladi: qochish xavfi (*pericolo di fuga*), dalillarni buzish xavfi (*pericolo di inquinamento probatorio*) va jinoyatni takrorlash xavfi (*pericolo di reiterazione del reato*).

Italiya tizimidagi shaxsiy ehtiyot choralari (CPP 281-286-moddalar va undan keyingilar) quyidagilardan iborat:

1. Mamlakatni tark etish taqiqligi (*divieto di espatrio*);
2. Politsiyaga muntazam kelib turish majburiyati (*obbligo di presentazione alla polizia giudiziaria*);
3. Muayyan hududda yashash majburiyati (*obbligo di dimora*);
4. Muayyan joylar yoki shaxslarga (jabrlanuvchiga) yaqinlashish taqiqligi (*divieto di avvicinamento*);
5. Uy qamog‘i (arresti domiciliari, ko‘pincha elektron monitoring bilan);
6. Qamoqda saqlash (*custodia cautelare in carcere*) – faqat boshqa choralarning yetarli emasligi isbotlangan hollarda.

Ehtiyot chorasi faqat sudya (GIP – giudice per le indagini preliminari) tomonidan prokuror iltimosnomasi asosida qo‘llaniladi. Mutanosiblik va zaruriyat prinsipi qat‘iy rioya etiladi; qamoqqa olish *extrema ratio* (eng oxirgi chora) sifatida qaraladi. Tizim Yevropa Inson huquqlari Konvensiyasi va Italiya Konstitutsiyasiga to‘liq moslashtirilgan bo‘lib, elektron monitoring keng qo‘llaniladi.

Qiyosiy tahlil

Ikki tizim o‘rtasida bir qator o‘xshashliklar mavjud: sud nazorati (O‘zbekistonda – tergov sudyasi, Italiyada – GIP), mutanosiblik prinsipi va asosiy maqsadlar (qochish, dalillar buzilishi, yangi jinoyatning oldini olish).

Farqlar esa quyidagilarda:

- o **Moslashuvchanlik:** Italiyada 6 dan ortiq turli choralarning mavjudligi (politsiyaga kelish, yaqinlashish taqiqligi va boshqalar) qamoqqa olishni minimallashtirishga imkon beradi. O‘zbekistonda esa asosan kafillik, garov, uy qamog‘i va qamoqqa olishga asoslangan.

- **Qo'llash talablari:** Italiyada fumus + periculum ikkita mustaqil shart majburiy; qamoqqa olish faqat boshqa choralarning samarasizligi isbotlanganda qo'llaniladi. O'zbekistonda jinoyat og'irligi asosiy rol o'ynaydi.
- **Texnologik vositalar:** Italiyada uy qamog'i elektron monitoring bilan birga qo'llaniladi. O'zbekistonda bu yo'nalishda ijobiy qadamlar (2024-yilgi qaror) tashlangan, ammo to'liq joriy etish talab etiladi.
- **Inson huquqlari:** Italiya tajribasi qamoqqa olishni minimal darajaga tushirishga qaratilgan bo'lib, xalqaro standartlarga yuqori darajada mos keladi.

Takliflar

Italiya tajribasidan foydalanib, quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. JPK 237-moddasini kengaytirib, yangi ehtiyot choralarni joriy etish: politsiyaga muntazam kelib turish majburiyati, muayyan joylarga yaqinlashish taqiqi va muayyan hududda yashash majburiyati. Bu qamoqqa olishni sezilarli kamaytiradi.
2. Uy qamog'iga elektron monitoring tizimini to'liq joriy etish va uni JPK darajasida mustahkamlash (2024-yilgi 813-sonli qarorni qonun darajasiga ko'tarish).
3. JPK 238 va 242-moddalarni takomillashtirib, qamoqqa olish uchun "jiddiy dalillar + kamida bitta xavf" talabini aniq belgilash (Italiya modeli).
4. Voyaga yetmaganlarga nisbatan qamoqqa olishni yanada cheklash va ularga psixologik yordamni majburiy qilish.

Xulosa

Italiya Respublikasi ehtiyot choralari tizimi O'zbekiston uchun muhim namuna bo'la oladi. Taklif etilgan o'zgartirishlar JPKni xalqaro standartlarga yaqinlashtiradi, inson huquqlarini mustahkamlaydi va jinoyat ishlarini yuritish samaradorligini oshiradi. Ushbu islohotlar milliy huquq tizimini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar (APA yoki boshqa xalqaro standart uslubida tartiblangan)

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi. lex.uz.
2. Codice di Procedura Penale della Repubblica Italiana.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 5-dekabr 813-sonli qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2007-yil 14-noyabrdagi 16-sonli qarori.
5. European Convention on Human Rights.
6. Canestrini, N. (2013). Precautionary measures under Italian law.
7. Qurbonov D.M. (2022). Ehtiyot choralarni qo'llashda qonuniylikka rioya etish.
8. Comparative analysis... (Worldly Journals, 2025).